

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin son illər maarifçilik və elmi irsin təbliği sahəsində fəaliyyəti

**NƏRGİZ
ƏLİYEVƏ**

**Milli Azərbaycan
Tarixi Muzeyinin
elmi işlər üzrə direktor
müavini, tarix üzrə
elmlər doktoru**

Keçən yüzillərin həqiqətlərini özündə əks etdirmək və mədəni irsi qorumaqla qloballaşmanın neqativ fəsadlarına sinə gərən muzeylər müasir dövrdə müqəddəs məbədlərə çevrilmişdir. Və bu məbədlər qədim dövrlərdən başlayaraq özünə-məxsus yol keçmişdir.

Keçmişdə tarixi və bədii əhəmiyyət daşıyan və Azərbaycanın mədəniyyət tarixinin ən müxtəlif dövrlərinə aid qiymətli əşyalar və sənət nümunələri əsasən Azərbaycan hökmdarlarının saraylarında saxlanmışdır. Tarixi və bədii dəyərə malik eksponatların mühüm bir qismi isə sonrakı dövrlərdə əsas etibarilə şəxsi kolleksiyalarda toplanmışdır. Lakin tarixən regionda baş vermiş geosiyasi hadisələr nəticəsində Azərbaycan mədəniyyətinin, elminin, incəsənətinin unikal nümunələri, yüksək estetik dəyərə malik əsl sənət möcüzələri kimi, dünyanın ən məşhur muzeylərinin daimi eksponatları sırasında yer almışdır. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin fondlarında qorunan, ekspozisiyasında nümayiş etdirilən fond materiallarının təbliği yalnız məktəb, universitet tələbələrinin deyil, ümumiyyətlə, geniş auditoriyanın maarifləndirilməsində önəmli rola malikdir. Muzeyin yarandığı ildən bu günə qədər keçən yüz ilə yaxın bir dövrdə muzey bu missiyanı davam etdirməklə yanaşı, öz aparıcı funksiyalarından biri olan maarifçilik işini də davam etdirmişdir.

Muzey özünün maarifçilik işinə, ilk növbədə, tələbə və məktəbliləri cəlb edir. Nəzərə almaq lazımdır ki, məhz məktəblərdə ölkənin gələcək vətəndaşının özülü qoyulur, insanın ən gözəl cəhətləri olan vətənpərvərlik, vətən tarixi biliyi, xalq ənənələri tərbiyə olunur və formalaşır. Muzeylər bu cəhətdən məktəblərlə yaxından əlaqə saxlayaraq bu işdə onların köməyinə çatır. Maa-

rifləndirmə işi təkcə məktəblilərin muzeylərdəki ekspozisiyalarka tanışlığı ilə bitmir, bu işi yerinə yetirmək üçün həmçinin muzey maarifçiliyinin müxtəlif forma və metodlarından istifadə edilir. Yəni müxtəlif profilli muzeylər şagirdlərin maariflənməsi işinə öz vasitələrindən istifadə edərək yanaşırlar. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi öz spesifik xüsusiyyəti olan vətən tarixinin daha dərinlən mənimsənilməsinə kömək edən vasitələrdən istifadə edir. Muzey son illərdə maariflənmə sahəsində xeyli uğurlar qazanmışdır.

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin və Bakı şəhər Təhsil İdarəsi ilə birgə həyata keçirdiyi “Elm-təhsil-muzey vəhdətinə məntiqi yanaşma” layihəsinə, həmçinin muzeyin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu və Bakı şəhər Təhsil İdarəsi ilə birgə həyata keçirdiyi layihəsinə müəllim və məktəb direktorları ilə görüşlər, məktəblilərlə dərslər, viktorinalar, uşaqların rəsm əsərlərinin sərgisi daxil edilmişdir.

2016-cı ildən Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi elmlə təhsilin əlaqəsini genişləndirmək məqsədi ilə ali məktəblərin Sabah qrupları tələbələri üçün təcrübə məşğələləri keçirməyə başlamışdır. Tələbələrin muzeyin ekspozisiyası və fondları ilə tanış olmaları üçün xüsusi proqram hazırlanmışdır. Bununla yanaşı, direktordan başlayaraq muzeyin arxeoloq, etnoqraf və numizmatları tələbələr qarşısında Azərbaycan tarixinin müxtəlif dövrləri ilə əlaqədar mövzularla bağlı onları maraqlandıran suallara cavab tapmaq üçün maraqlı məruzələrlə çıxışlar etmişlər.

Həmin ildən başlayaraq Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində maarifləndirmə sahəsində digər layihələr də həyata keçirilir ki, bunlardan da biri “Muzeylər və multikulturalizm” layihəsidir. Ölkə daxilindəki müxtəlif konfessiyalara siyasi münasibətin bərabər şəkildə yönəlməsi mexanizmini qurmaq, mövcud olan milli müxtəlifliyin qorunmasına yönəlmiş dövlət qayğısı, ölkədə yaşayan bütün xalqların və etnik qrupların mədəni dəyərlərinin qorunmasına dövlət və cəmiyyət tərəfindən dəstək verilməsi multikulturalizmin əsas prinsipləridir. Bu cəhətdən Milli Azərbaycan Ta-

rixi Muzeyində şagird və tələbələrin maarifləndirilməsi üçün bu mövzuda silsilə tədbirlər keçirilir. Muzey əməkdaşları çalışırlar ki, məruzələr hazırlanarkən məktəb və şagirdlərin yaş səviyyələri nəzərə alınsın. Mövzunun tələbə və şagirdlərin daha yaxşı mənimsəməsi üçün məruzələr həm də slaydlarla müşayiət olunur. Tədbir zamanı canlı dialoq qurulur, tədbirin xeyli hissəsi sual-cavab şəklində keçirilir. Bu isə mövzunun daha dərinə mənimsənilməsinə kömək edir.

Son illərdə muzey digər təşkilatlarla yanaşı, nəzdində fəaliyyət göstərdiyi AMEA-nın digər institutları ilə də birgə fəaliyyət proqramlarında iştirak edir. 2017-ci ildən Arxeologiya və Etnoqrafia İnstitutunun Gənc alim və mütəxəssislər şurasının birgə təşkilatçılığı ilə muzeyin “Tarixə səyahət” kinoklubu öz fəaliyyətinə başlamışdır. Şagirdlərin maariflənməsi, Azərbaycanın qədim dövr tarixini daha yaxşı mənimsəməsi üçün kinoklubda Azıx mağarasına həsr olunmuş “Düvlər sarayı” adlı sənədli filmin nümayişi təşkil olundu. Həmin ilin may ayında isə müsəlman şərqində ilk parlamentli respublikanın – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasına həsr olunmuş ikihissəli “Mücadilə” filminin nümayişi təşkil olundu.

Elmi seminarların keçirilməsi də maarifləndirmə işində böyük rol oynayır. Seminarlar Azərbaycan mədəni irsinin təbliği ilə yanaşı, həm də maarifləndirmə işinə xidmət edir. 2017-ci ildə Azərbaycan Dillər Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən Konfutsi İnstitutu ilə birgə Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Hədiyyələr və Xatirə əşyaları fondu “Azərbaycan muzeylərində Çin sənəti” mövzusunda seminar keçirmişdir.

Müxtəlif müsabiqələrin təşkilinin də şagird və tələbələrin maariflənməsində böyük rolu vardır. Keçən il Bakı Dövlət Universiteti və Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin dəstəyi ilə universitetdə tarixi-intellektual müsabiqə keçirilmişdir.

2013-cü ildən fəaliyyətə başlamış “H.Z.Tağıyev klubu” ilə bərabər, 2017-ci ildən yeni “Gənc muzeyşünaslar və muzeysevərlər klubu” da fəaliyyətə başlamışdır. Əgər “H.Z.Tağıyev klubu”nda auditoriya müxtəlif yaş təbəqələrini əhatə edərsə, yeni təşkil olunmuş klub daha da genişləndirilməsinə əhəmiyyət verilməlidir.

Belə ki, bu klub İncəsənət Universiteti, Turizm və Menecment Universiteti və Bakı Humanitar Kolleci tələbələrinin muzey işi ixtisası üzrə maarifləndirilməsinə kömək edir. Nəticə olaraq, təhsil müəssisələrində tədris olunan nəzəriyyə muzeyin elmi əməkdaşları tərəfindən klubda əyani surətdə tətbiq edilir. Hər iki klubun maraqlı məşğələləri sayəsində üzvlərinin sayı xeyli artmış, klublara orta və ali məktəblərdən yeni şagird və tələbə üzvlər cəlb edilmişdir.

Muzeydə mütəmadi açıq dərslər keçirilir ki, bu da şagirdlərin maariflənməsinə kömək edən vasitədir.

tələrdəndir. Belə dərslərdən biri də Rusiya İnformasiya-Mədəniyyət Mərkəzi ilə birlikdə keçirilən “Sənət barəsində söhbət” layihəsi çərçivəsindəki məşğələlərdir. Bu layihə maarifləndirmə işində uğur qazanmış layihələrdəndir. Məşğələ hazırlanarkən şagirdlərin yaş səviyyəsi nəzərə alınır. Şagirdlərin mövzunu yaxşı qavraması üçün muzeyin elmi əməkdaşı şagirdin qarşısındakı ekranda mövzu ilə bağlı müəllifin şəkli və onun sənətinin əks olunduğu əsərləri nümayiş etdirir. Mühazirə başlayarkən şagirdlərə həmin mövzuya yaxın suallar verilir ki, şagirdlər özləri cavab tapmağa çalışsınlar. Şagird cavab tapmayanda bu zaman köməkçi suallar verilir. Və dərs axıra qədər dialoq şəklində aparılır ki, bu da şagirdlərin intellektini inkişaf etdirməyə kömək edir.

Şagirdlərin intellektini inkişaf etdirən tədbirlərdən biri də viktorinalardır. Bu ilin mart ayında Azərbaycan Cümhuriyyətinin 100 illiyinə həsr

olunmuş və Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Xarici əlaqələr və elmi-kütləvi iş şöbəsinin təşkilatçılığı ilə keçirilən məktəblərarası viktorina iştirakçı məktəblilərin böyük marağına səbəb olmuşdur. Azərbaycanın zəngin tarixinin öyrənilməsi, eyni zamanda, Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinə və maarifləndirici yarışlara marağın artırılması məqsədilə təşkil olunmuş bu intellektual yarışda Xətai və Səbail rayonlarından bir neçə məktəb iştirak etmişdir. Viktorinanın sualları muzeyin aparıcı elmi işçiləri tərəfindən orta məktəblərin “Azərbaycan tarixi” fənni proqramı və muzeyin elmi-eksponatlarına uyğun olaraq hazırlanmışdır. Viktorina Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə başladı. İştirakçılara aparıcı tərəfindən verilən suallar monitora slayd vasitəsilə müşayiət olunurdu. Viktorinanın turları “Tarix və hadisələr”, “Tarixdə şəxsiyyətlər”, “Şəhərlər və abidələr”, “Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyini necə tanıyırsan?” adlı mövzular üzrə keçirilmişdir. Qızgın mübarizə şəraitində keçən bilik yarışmasının qalib komandası müəyyən edilmiş, qaliblər diplom, muzeyin nəfis tərtibatlı nəşrləri və xüsusi hədiyyə kimi Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin “Ailə bileti” ilə mükafatlandırılmışlar.

Müasir dövrdə beynəlxalq aləmdə muzeylərin ictimai-mədəni rolunun artması onlara mədəniyyət sahəsində beynəlxalq proseslərin iştirakçısı kimi daha yaxından iştirak etməyə imkan vermişdir. Beynəlxalq simpozium və konfranslarda iştirak

edən muzeyin elmi əməkdaşları həm mədəni əlaqələri inkişaf etdirir, təcrübə mübadiləsi aparır, həm də simpozium və beynəlxalq konfranslardakı çıxışları ilə və ya elmi tədqiqatları ilə düşmən mövqedə dayanan məkrli düşmənlərə qarşı mübarizədə onların iddialarının əsassız olduğunu sübut edir və bu yolla öz vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirirlər. Bu cəhətdən muzey əməkdaşlarının fəaliyyətini xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin əməkdaşları Azərbaycan torpaqlarına göz dikərək onu özünüküləşdirmək iddialarında olanlara elmi cəhətdən əsaslandırılmış tədqiqatları ilə cavab verirlər. Məsələn, yenidən müzakirə mövzusunda çevrilmiş Azərbaycanın tarixi sərhədlərinin müəyyənləşdirilməsi problemlərinə tutarlı cavablardan biri muzeyin direktoru, akademik Nailə Vəlixanlı tərəfindən olmuşdur. O, erməni tədqiqatçılarının tutarlı cavab verərək onların iddialarının cəfəngiyat olduğunu üzə çıxartmışdır. Erməni tədqiqatçıları “Azərbaycan” inzibati-siyasi termininin ərəb müəllifləri tərəfindən yalnız Azərbaycanın cənubuna (yəni indiki İran İslam Respublikasının şimal-qərbinə) aidliyi iddiası ilə çıxış edən bəzi tədqiqatçıların (A.Şaginyan və b.) iddialarının əsassız olduğunu göstərir, eləcə də Araz çayından

şimalda olan ərəzilər (müasir Azərbaycan Respublikası ərazisinin) guya avtohton erməni əhalisinin yaşadığı “Persarmeniya, Paytakaran və Vaspurakan” deyil, mənbələrdə həmçinin Yuxarı (yəni şimal) Azərbaycan və ya, sadəcə, Azərbaycan adlandırılan Arran vilayətinə aidliyini təsdiq edir.¹

Nərgiz Əliyeva da Hollandiya ilə Rusiyanın Sankt-Peterburqda birgə təşkil etdikləri beynəlxalq konfransda “Проблемы оцифровки экспонатов Национального Музея Истории Азербайджана и пути их

решения” mövzusunda bu mövzuya toxunaraq ermənilərin insanlıqdan uzaq əməllərini ifşa etmişdir: “Muzey eksponatlarının rəqəmsallaşdırılması işindəki çətinliklər həm də onunla əlaqədardır və təəssüflə vurğulamaq lazımdır ki,

1. Велиханлы Н.М. Еще раз о пределах Азербайджана IX-X веков//Москва, Вопросы истории, № 9, 2017, стр. 110-119.

Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk illərində erməni silahlı birləşmələri tərəfindən işğala məruz qalan Azərbaycan ərazilərindəki tarix-memarlıq abidələri, xatirə-memorial komplekslər və muzey-qoruqlar dağıdılmış, fondlarda mühafizə olunan qiymətli eksponatlar və sənət yadigarları bütünlüklə qarət edilmişdir. Ümumilikdə, işğalda qalan ərazilərdə 500-dək tarixi-memarlıq, 100-dək arxeoloji abidə, 22 muzey, 4 rəsm qalereyası düşmən tərəfindən dağıdılmışdır. Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbülün, Natəvanın heykəlləri Ermənistan ərazisinə aparılmış, bu abidələrə əxlaq normalarına, beynəlxalq humanitar prinsiplərə zidd olaraq vəhşicəsinə güllələr atılmış, onlar ağır texnika vasitəsilə zədələnmişlər. Sonradan həmin abidələr çox çətinliklə Bakıya gətirilmişdir. Və bunlar çox çüzi hissələrdir”.²

Azərbaycan həqiqətlərinin təbliği sahəsində mühüm nailiyyət kimi Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin növbəti erməni saxtakarlığının qarşısının alınmasında həlledici rol oynamasını da qeyd etmək vacibdir. Belə ki, 26-29 sentyabr 2016-cı il tarixlərində Ermitajda keçirilmiş II Beynəlxalq Şərq numizmatikası konfransının proqramına A.Akopyanın və P.Petrovun “Şərqi Ermənistan xanlıqlarında (İrəvan, Naxçıvan, Qarabağ, Gəncə) sikkə işi (1747-1827)” adlı məruzəsinin daxil edilməsi ilə bağlı muzeyin elmi şurası Ermitajın direktoru M.B. Piotrovskiyə və konfransın təşkilat komitəsinə etiraz məktubu göndərmişdir. Məktubda saxta erməni iddialarına söykənən məruzə müəlliflərinin qondarma

“Şərqi Ermənistan” adı altında əzəli Azərbaycan torpaqlarını təqdim etməsinə etiraz bildirilmiş, A.Akopyanın və P.Petrovun məruzəsinin konfransın proqramından çıxarılması təbəb edilmişdir. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin AMEA Rəyasət Heyəti və Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi ilə birgə fəaliyyəti nəticəsində erməni təxribatının qarşısı alınmış, məruzədən “Şərqi Ermənistan xanlıqları” ifadəsi çıxarılmış və həmçinin muzeyin Numizmatika və epigrafika şöbəsinin müdiri prof. Əli Rəcəblinin konfransda çıxış etməsi təmin olunmuşdu.³

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi maarifləndirmə işinə kömək edəcək hər bir yeniliyi dəstəkləyir və öz işlərində bu yeniliklərdən istifadə etməyə hazırdır.

2. Проблемы оцифровки экспонатов Национального Музея Истории Азербайджана и пути их решения. Санкт-Петербург, 8 и 9 октября 2013 г.

3. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi - 2016. B., 2016, s. 498.